

Sámediggi
Sámedigge
Saemiedigkie
Sametinget

PROJEKTRAPPORT

[Elisabeth Heilmann Blind]

STRATEGI FÖR DEN FRAMTIDA SAMISKA SCENKONSTEN I ETT SAMNORDISKT PERSPEKTIV

Projektledare & skribent: Elisabeth Heilmann Blind

Omslagsbild: Skulptur av Per-Isak Juuso.

Foto: Marie Enoksson.

© Sametinget i Sverige 2013

Innehåll

1	Projektbeskrivning	5
2	Arbetsprocess - metod	6
3	Vad rymmer den samiska scenen?	7
	3.1 Inspirationskällor och kärnvärden	7
	3.2 Uttrycksformer.....	8
	3.3 Motiv/syfte för den samiska scenkonsten?	10
4	Vilka är de samiska scenkonst-arenorna?	11
	4.1 Sammanfattande diskussion.....	14
5	Förslag till strategi för samisk scenkonst.....	15
	5.1 Scenkonstens uppdrag.....	15
	5.2 Vilken är de samiska språkens plats?.....	15
	5.3 Samarbete med andra samiska/urfolks scenkonstinstitutioner/ urfolksscener	16
	5.4 Hur rekrytera samiska unga till samisk scenkonst?	17
	5.5 Framtida finansiering/ nya finansieringskällor?	18
6	Slutsatser och rekommendationer	19
	 <i>Bilaga: Sametingets anslag till Kultur och samisk scenkonst 2013</i>	 <i>21</i>

Den samiska scenkonsten ska vara en arena för olika yttringsformer i en modern kontext, där mötet mellan tradition och innovation ger möjlighet för nya uttrycksformer. En arena med utgångspunkt i samisk språk och kultur förutsätter en samisk kompetens, som bidrar till att verksamheten speglas utifrån ett samiskt perspektiv.

1 Projektbeskrivning

I november 2011 fick Sametinget i Sverige det administrativa ansvaret från Kulturdepartementet att fördela de samiska scenkonstmedlen till den samiska scenkonsten, utan att medlen direkte är öronmärkta till Giron Sámi Teahter. För att axla detta ansvar beslutade Sametingets kulturnämnd att under 2013 avsätta medel för genomförande av projektet "Utveckling av Samisk Scenkonst – Samisk Scenkonst i ett samnordiskt perspektiv". Enligt regleringsbrevet skall sametinget redovisa följande:

Ur regleringsbrevet för budgetåret 2013 avseende Sametinget:

Sametinget ska redovisa hur anslaget 1:2 *Bidrag till allmän kulturverksamhet, internationell verksamhet och minoritetsspråk och kultur*, ap. 5 Bidrag tillsamisk kultur under utgiftsområde 17 har använts för att utveckla en samiskspråkig teater med hög konstnärlig kvalitet som är ledande inom samisk scenkonst. Av redovisningen ska bl.a framgå antalet samiskspråkiga produktioner, produktioner som turnerat och antal besökare samt beviljade bidragsmedel till Giron Sámi Teáhter. En jämförelse ska kunna göras mellan åren.

En styrande signal under de tidigare åren har varit att regleringsbreven har påpekat vikten av minoritetsspråk och kultur. Så även för 2013. Man kan därmed anta att dessa direktiv kommer att ligga fast under de kommande åren.

Projektets uppdrag är att få en samlad struktur över scenkonstens problemställningar i Sápmi, undersöka vilka ekonomiska förutsättningar som finns och vad som krävs, för att täcka behovet av en levande scenkonst i utveckling i det samiska samhället. Sametinget vill öka sina kunskaper och kompetens på detta område. Rapporten ska sedan användas som underlag för kommande bidragsfördelning och äskande av mer medel på scenkonstområdet. Sametinget har sedan dess start 1993, inte fått någon ökning av sina kulturmedel, ej heller en indexuppgradering från svenska staten. Bara indexuppgraderingen hade ökat kulturbidraget från staten med 29 % sett till dagens penningvärde (okt 2013).

Sametingets problemställningar för projektet:

- Vad rymmer den samiska scenen?
- Vilken är de samiska språkens plats? Hur behålla de samiska språken och ändå nå en publik utöver den samiskspråkiga?
- Samarbete med andra samiska/urfolks scenkonstinstitutioner/ urfolksscener?
- Hur rekrytera samiska unga in i den samiska scenkonsten?
- Framtida finansiering/ nya finansieringskällor?

2 Arbetsprocess - metod

I april 2013 anställdes Elisabeth Heilmann Blind som projektledare. I projektet har förutom projektledaren en referensgrupp deltagit, bestående av samiska scenkonstnärer och andra professionella inom den samiska scenkonstvärlden från svensk och norsk sida. Referensgruppen utvaldes av Sametingets kulturnämnd. Gruppen har bestått av *Simon Marainen, Bernt Morten Bongo, Stein Björn, Brita Kåven och Ola Stinnerbom. Sistnämnde frånsaga sig uppdraget d. 8 sept. 2013*. Referensgruppen har haft fyra möten och syftet har varit att visionera, diskutera och definiera vad Samisk Scenkonst är, vad den rymmer och vad behoven och önskemålen från de samiska scenkonstnärerna för framtiden är, för den samiska scenkonsten i sin helhet.

Projektet har också använt den samiska regissören och skådespelerskan *Harriet Nordlund* som expert på området. Hon har på uppdrag av Sametinget lämnat en analys över samisk scenkonst idag och framtidsvisioner som underlag och inspirationskälla för den framtida strategin för samisk scenkonst.

Vidare genomförde Sametinget en scenkonstseminarium den 12-13 september 2013. Syftet var att samla alla aktörer och intressenter, myndighetspersoner och politiker, samiska scenkonstnärer och kulturarbetare som jobbar med eller har intresse av samisk scenkonst, till en tvådagars diskussion och visionära samtal, om vad de framtida resursmässiga såväl som de ekonomiska behoven är för Sametinget att utveckla samisk scenkonst i ett samnordiskt perspektiv.

Utifrån de diskussioner som förts och de synpunkter som framkommit under möten med referensgruppen och genom det scenkonstseminarium som gjorts har projektledaren sammanställt denna projektrapport.

3 Vad rymmer den samiska scenen?

3.1 Inspirationskällor och kärnvärden

Igenom att själva få berätta sin historia och upphöja den till scenkonst, skapte man härmed något nytt i den samiska kulturen. Harriet Nordlund har gett ett förslag till definition av vad samisk scenkonst kan vara:

”Samisk Scenkonst är ett sceniskt uttryck och kommunikation som förmedlas och interagerar i ett sceniskt rum. Vad som är ett sceniskt rum definieras av de som förmedlar ”verket”, dvs. de utövande scenkonstnärerna. Samisk scenkonst har växt fram ur motstånd och utvecklat ett samiskt scenspråk under de snart 40 år som de samiska scenkonstinstitutionerna och enskilda frilansare har varit aktiva utövare” (Harriet Nordlund 2013)

Behovet av en samisk scenkonstarena uppstod när Sápmi på 1970-talet blev utsatt för nya exploateringar på sina landområden. En ny konstform i den samiska kulturen uppstod.

”Jag vågar påstå att de samiska orden och motstånd mot kolonisering av Sápmi är viktiga förutsättningar för den samiska scenkonstens framväxt. ’Minnet’ det samiska kulturarvet och det samiska landskapet är andra viktiga förutsättningar.” (Harriet Nordlund 2013).

Det samiska kulturarvet

Den traditionella berättarkonsten, mytologin och jojken speglar en andlig rikedom som har varit och är en av grundstenarna i ett kulturarv som vittnar om den filosofiska dimensionen. Ett samiskt uttrycksätt som har många möjligheter att utvecklas i en modern kontext, inom samisk scenkonst.

Det kollektiva minnet

Samisk konstuttryck har till alla tider använd sig av det kollektiva minnet som sin främsta inspirationskälla influerad av tiden och omgivningen man lever i. Det kollektiva minnet har bevarat och bevarar identitet i ständig utveckling och anpassar sig ständigt i tiden.

”I det samiska samhället innefattar begreppet ’samisk kultur’ två aspekter. Den ena är den kultur man ’gör’, det vill säga skapandet av konst och kulturyttringar såsom bildkonst, teater och dans. Det andra är den existentiella aspekten, den man ’är’. Det vill säga att man är bärare av en samisk identitet el. etnicitet och identifierar sig som same.” (Thomas Hylland Eriksen)

”När minnet kommer in på arenan börjar den linjära berättelsen brytas upp i en mer fragmenterad form. Berättelsen färgas av den traditionella jojkens uppbyggnad. Bilder, stämningar, upprepningar med små förändringar, antydningar och förskjutningar blir viktiga. De inledande scenerna är verken definitivt el. tydliga, utan publiken får ”zooma in” berättelsen tillsammans med skådespelarna.” (Harriet Nordlund, 2013)

Det samiska landskapet

Samiska konstnärer har i modern tid stått främst på barriaderna när det gäller kampen mot kolonisering av Sápmi, eftersom landskapet är en stark identitetsmarkör och det som det samiska folket lever av: ”I traditionell kunskap *Árbediehtu* utgör relationen natur-djur-människa grunden” (Sametingets policydokument 2012).

”Vilken betydelse har naturen och det egna området för den samiska scenkonsten? För utövarna, dramatiken och dramatikern? Natur och områdestillhörighet är ett identitetsdrag som de flesta samer bär på och därför också finns med i berättande och gestaltande. Det är så naturligt att det är svårt att upptäcka hur djupt denna prägling har smält samman med individen och personligheten.” (Harriet Nordlund, 2013)

Motstånd mot kolonisering

Den moderna samiska scenkonstens era startar med Dálvadis Teahter, som starkt och kraftfullt gav uttryck för sitt motstånd mot den planerade dämningen av Sitojaur 1971. Ett färskt exempel är grovexploateringarna som på nytt har exploderat i Sápmi i dessa år och där samiska konstnärer/scenkonstnärer/kulturarbetare starkt och tydligt visar sitt motstånd.

”Det var en stor händelse för publiken när de för första gången fick uppleva scenkonst på samiska. Vem hade hört talas om samisk scenkonst och teater? Det var en konstform som inte tidigare existerat i den samiska världen. Trots det nya uttrycket var föreställningarna välbesökta. Motstånd mot förtryck fick en tydlig röst.” (Harriet Nordlund, 2013)

Beaivvás Sámi Nasunála Teáhter som blev till efter Altademonstrationerna 1981 igenom sin första teaterföreställning ” Min duoddarat, Våra Vidder ”. Beaivvás blev sedan fast teater och har idag status som nationalteater i Norge.

3.2 Uttrycksformer

Ett nytt område i den samiska kulturen är samisk scenkonst, uppbyggt över de senaste 40 åren och referensgruppen har definierat fem olika element som omfattar begreppet samisk scenkonst:

Samisk teater

Samisk teater i dess nuvarande form är ett nytt konstuttryck som har existerat sen 1970-talet i den samiska kulturen och räknas idag som en stor del av samisk scenkonst. Inom samisk teater finns dessutom de flesta samiska konstformer/uttryck representerade som naturliga och självklara element i ett skapande av en föreställning. Eftersom samisk teater är ett förhållandevis nytt uttrycksätt behöver det finnas möjlighet och större resurser för den fria scenkonsten inom teater att forska och experimentera i vad samisk teater kan vara, utifrån rötterna i den samiska kulturen.

Samisk dans och rörelser

Samisk dans och rörelser har sitt ursprung i de rituella danserna utifrån det historiska perspektivet och tillhörighet med naturen, vilket är viktigt att utgå ifrån om man ska upphöja samisk dans till scenkonst.

Samisk dans och rörelser är ett, i samiska sammanhang under dessa år, en snabbväxande konstform. Fler upptäcker att dans också innehåller ett stycke samisk kultur, som idag kan vara till inspiration och glädje för det samiska samhället och andra. Fruktsamma samarbeten över konstarterna inom

samisk scenkonst är redan ett faktum. Hur kan Sametinget vara med att utveckla denna konstform? Hur skapar samiska scenkonstnärer själv de nödvändiga plattformarna för dansen att frodas och utvecklas i, med stöd av Sametinget?

Jojk

Jojken är djupt förankrad i den samiska kulturen och har liksom dansen, rötter i det samiska folkets förhållande till naturen omkring sig. Därmed har den en given plats i den samiska scenkonsten. *Luohti* - jojken - är den äldsta formen av sång och musikaliska uttryck i hela Europa. Den har igenom alla tider överlevt strapatser och kolonialt förtryck. Jojken har genom historien haft en förmåga att spegla tiden som varit och har i modern tid fått en ny renässans. Med jojken och den moderna samiska musiken (som ofta är influerad av jojktraditionen) har dessa uttryck en unik möjlighet att ständigt utvecklas i tiden och har därför sin naturliga plats i den framtida samiska scenkonsten.

Traditionell berättarkonst

Den samiska traditionella berättarkonsten håller sakta men säkert på att dö ut, om inget görs. Mycket filosofi och livsvärderingar finns i traditionellt berättande och borde därmed upphöjas inom samisk scenkonst. Den samiska berättarkonsten borde även användas i andra olika sammanhang, t. ex. i undervisningssyfte på sameskolor och högre utbildningsinstitutioner. Insamlingar och ett berättararkiv borde upprättas, eftersom det finns en stor potential att yrkesgrupper från den konstnärliga och akademiska världen såväl som från allmänheten i och utanför det samiska samhället, kommer att dra nytta av en sådan resurs. Referensgruppen ställer traditionellt berättande tillsammans med jojk som en mycket bevarelsesvärdig kulturskatt och uppmanar Sametinget att värdera traditionell berättarkonst högt i sin nya strategi för samisk scenkonst.

Samisk musik

Samisk musik är ett uttryck för modern samisk scenkonst. Samisk musik i nyare tid har gett det samiska folket inspiration, samhörighetskänsla och större medvetenhet kring egna kulturvärden, samt banat vägen för kännedom och större förståelse för samisk kultur nationellt och internationellt. Samisk musik bidrar på ett synligt och konkret sätt med att utveckla språk och traditioner i en modern form.

3.3 Motiv/syfte för den samiska scenkonsten?

Identitetsbyggande aspekt

Som scenkonstnär är det omöjligt att inte beröra temat identitet, och på olika sätt förmedla det i verket och därmed till en publik. Samisk scenkonst och Sametinget har en unik möjlighet att uppnå de samma mål genom ett samarbete. Ett ex. på den kulturpolitiska handlingsplanen behandlar Sametinget identiteten som begrep och är uttryck för ett mångfall i den samiska värld

”Samisk kultur och identitet har, precis som hos andra urfolk, utsatts för en kulturell koloniseringsprocess som medfört att många samer har underkommunicerat sin etniska identitet. Sametingets kulturråd anser det mycket viktigt att stärka både den samiska kulturen och att revitalisera och stärka samisk identitet och kultur, i betydelsen den man är som same. Samisk litteratur, teater/scenkonst och bildkonst uttrycker och berättar om våra livsvillkor och hur det är att vara same. En av konstens uppgifter är just att ta upp svåra frågor och gripa fatt i oss och beröra.” (Sametingets kulturpolitiska handlingsplan 2012)

Politisk aspekt

Konst och kultur har alltid varit präglad av de politiska strömningarna genom tiderna. Samisk scenkonst är inget undantag. Varje civiliserat samhälle har konst och kultur som viktiga inspirationskällor och dessa fungerar ofta som politiska redskap. Man kan säga att konst och politik går hand i hand. I detta sammanhang visas här ett exempel på Sametingets medvetenhet i sina politiska intentioner:

”Sametingets kulturråd konstaterar att det behövs göras betydande revitaliseringsinsatser för att stärka samisk kultur och identitet på svensk sida av Sápmi. Genom kulturen ges vi människor förutsättningar att beskriva och förstå våra liv. Ett stärkt och mångfaldigt samiskt konst- och kulturliv är en viktig beståndsdel i arbetet att uppnå en livskraftig och hållbar samisk livsmiljö.” (Sametingets kulturpolitiska handlingsplan 2012)

Urfolksperspektivet

Urfolksperspektivet är essentiellt för utvecklingen av en samisk scenkonstidentitet. Genom mötet med andra som kämpar för samma rättigheter förstärks känslan av samhörighet, likheter och blir ofta en spegelbild av sig själv och sin kultur. Samtinget lyfter här upp några av styrkorna vid ett urfolkssamarbete, som också samisk scenkonst har fördelar utav:

”Internationellt samarbete har varit betydelsefullt för det samiska folkets utveckling och rättigheter. Detta kommer också fortsättningsvis att vara betydelsefullt för urfolken i världen. Genom samarbete kan urfolk och stater dela med sig av framgångsrika metoder och policys som leder till ökade möjligheter av att t.ex. utveckla det egna språket, tillvarata trad. Kunskap, förvalta gemensamma naturresurser, främja kulturell utveckling och stärka urfolkens identitet kan internationellt samarbete leda till viktiga framgångar i arbetet med mänskliga rättigheter.” (Strategi för Sametingets internationella arbete)

Konklusion av den efterföljande diskussionen på scenkonstseminariet är att urfolksdimensionen är det som bland annat gör samisk scenkonst till något säregnet innanför scenkonsten i Norden.

Urfolksperspektivet är en oerhört viktig del i uppbyggandet av samisk scenkonst. Ett samarbete med andra urfolksinstitutioner/personer är särskilt viktigt och ska ha en speciell plats i samisk scenkonst.

Därmed måste man ta vara på den traditionella kunskapen på alla plan i den samiska kulturen.

Pedagogisk aspekt

Om en kultur vill lyfta medvetenheten om sina kulturskatter är det viktigt att hitta en strategi att utveckla. Det gäller skolor, men lika mycket genom de arenor man skapar, samt genom traditionell kunskap. Sametinget måste utveckla program för stödordningar till olika projekt, i pedagogiska syften:

”Det överordnade målet för Sametingets kulturpolitik är ett stärkt och mångfaldigt samisk konst och kulturliv. Målet ska uppnås genom att prioritera de nio kulturpolitiska delmålen, t.ex. att främja samiska barn och ungdomars verksamhet.” (Sametingets policydokument)

Referensgruppen anser att barn och ungdomsprojekt inom alla scenkonstuttryck i samisk regi är mycket viktigt. Förutom redan existerande plattformar för kreativa ämnen i storsamhällets utbildningssystem och på hemmaplan, är pedagogiska projekt för barn och unga inom samisk teaterverksamhet, samt de samiska musikscener/plattformar runt Sápmi särskild viktiga.

Konstupplevelsen i sig

Scenkonsten är en av de viktigaste redskapen och arenan för språk och kultur, politik och förnyelse av traditionerna i det samiska samhället. Det är en spegelbild utåt för den samiska konsten och kulturen. Den samiska scenens roll måste vara att samtidigt som man vill konsumera och njuta av kulturella upplevelser bara för upplevelsens skull, så finns den andra dimensionen som är djupare, kulturbefrämjande, utvecklande och identitetsskapande.

4 Vilka är de samiska scenkonst-arenorna?

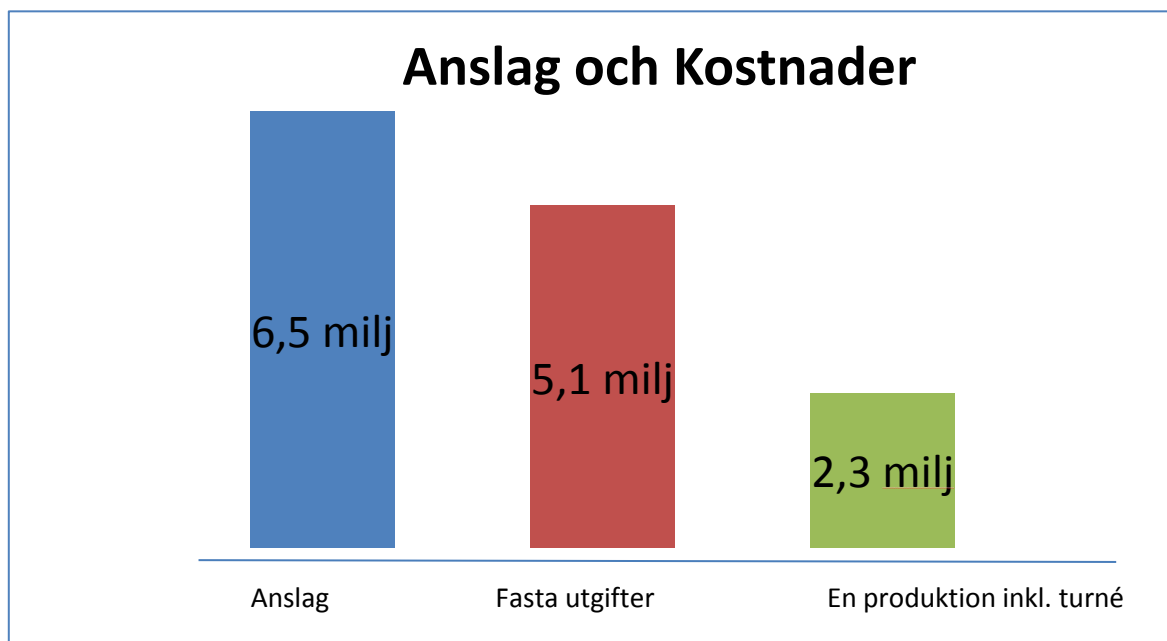
Dálvadis Teahter ombildades till *Samiska Teatern* 1992. 2009 skedde ett namnbyte till *Giron Sámi Teahter*. Det finns idag många olika aktörer och frilansare som i Sápmi definierar sig verka inom samisk scenkonst. I svenska Sápmi finns *Giron Sámi Teahter* (GST), fria danskompaniet *Kompani Nomad* och ett stort antal kulturarbetare och frilansande scenkonstnärer. I norska Sápmi finns *Det Samiska Nationalteatret Beaivvás* (Beaivvás Sámi Nasunála Teáhter), *Åarjelhsaemien Teatere*, fria danskompaniet *Elle Sofe Dans* och ett stort antal frilansande konstnärer. I finska Sápmi hade man den samiska amatörteatergruppen *Rávgos*, dock nerlagd, och idag finns ett antal fristående samiska scenkonstnärer. *SDR Sámi daiddarraddi*, som är en paraplyorganisation för samiska konstnärer i hela Sápmi, har *STS Sámi Teahter Searvi* under sig. Båda organisationerna får delvis bidrag från Sametinget i Sverige. STS är en viktig arena för samiska scenkonstarbetare, som bidrar till att utveckla samisk scenkonst med bland annat kurser, workshops, föreläsningar etc.

Giron Sámi Teahter (GST)

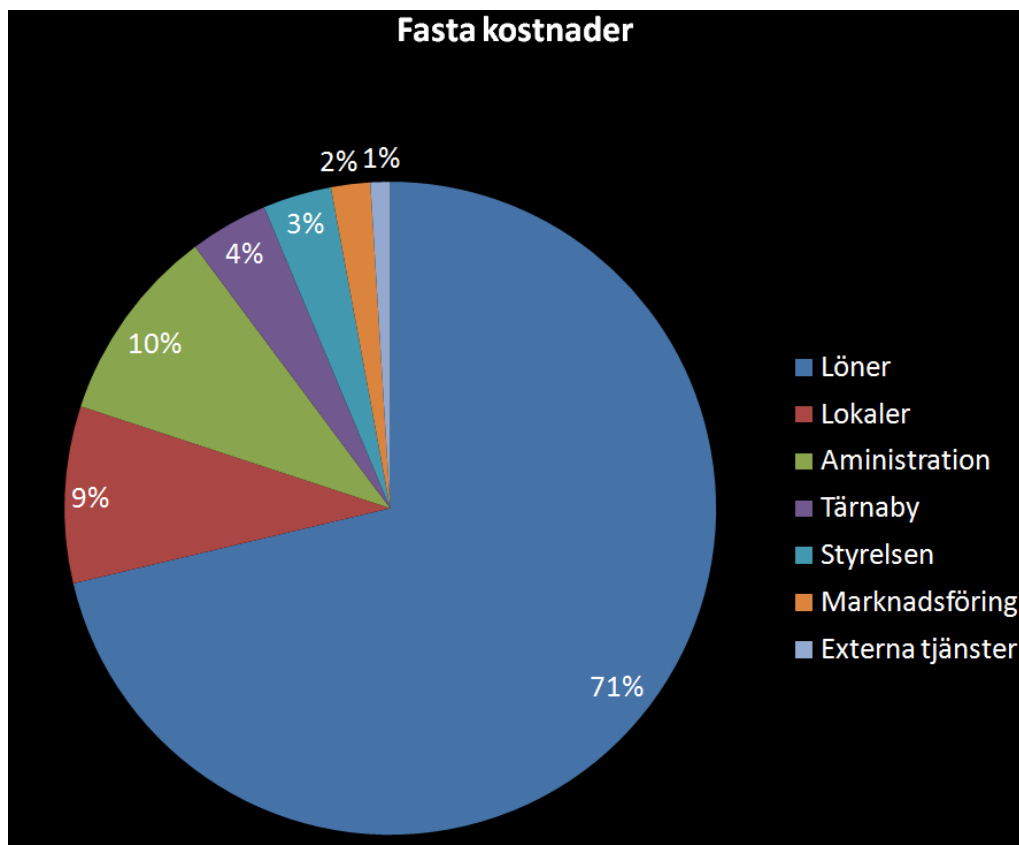
GST är en ideell förening och den största aktören inom samisk scenkonst på svensk sida. GST har under sitt pågående arbete i styrelsen med att hitta en ny organisationsform för teatern, påpekat hur viktigt samarbetet med Sametinget är, för genomförandet av teaterns mål och planer för framtiden. GST's målsättning är att bli en fristående organisation som lyder under Statens Kulturråd som myndighet och hamnar i samma familj som andra teatrar i Sverige.

"Vi vill ha en styrelse som representerar sig själv, sin kompetens och sin teater. Vi vill inte att ägarna skall ha lokalt och regionalt intresse såsom idag. Det är svårt att diskutera samarbete över gränserna när kommuner och landsting är inblandade. Vi vill lämna det. Vi föreslår att staten står för finansiering via Statens kulturråd och att Sametinget och regeringen beslutar om regleringsbrev tillsammans." (GST)

GST anser dock att det största problemet i dagsläget är underfinansieringen av teatern.

Figur 1: Anslag och kostnader för GST 2013.

Figur 2: Vad används medlen till? GST 2013.

Beaivvás Sámi Nasunála Teáhter

Beaivvás Sámi Nasunála Teáhter i Kautokeino på norsk sida, är ett aktiebolag med bl.a. norska Sametinget, NSR, Kautokeino Kommun och NSLF som medlemmar. Budgeten ligger på 20 miljoner Norska kr, varav 18 miljoner från Norska Sametinget. BST: "Det har blivit en ekonomisk stagnation sedan vi hamnade under Sametinget. Vi får inte statlig ökning av medel." Det samma som GST påpekar.

Beaivvás spelar över hela Nordkalotten, har en internationell profilering och känner sig som ambassadörer för samisk kultur. Externa medel söks till turnéer utomlands. För den samiska nationalteatern är rekryteringsfrågan ett stort problem för framtiden, eftersom den konstnärliga personalen består av skådespelare över 50 år. Samiska är scenspråk och de använder textning på scen.

Åarjelhsaemien Teatere

Åarjelhsaemien Teatere, Sydsamisk teater i Mo i Rana på norsk sida, bildades 1985 och har varit aktiv både på norsk och på svensk sida. Nyligen omorganiserades teatern till ett aktiebolag. Norska sametinget äger 55 %, Nordlands Fylkeskommun 30 % och Rana Kommun 15 %. ÅST:s budgetram är på 2,8 miljoner NOK, vilket täcker administrationskostnaderna. ÅST gör professionella föreställningar

och satsar mest på barn och unga. Förut fanns de i Sverige också, men på grund av svårigheten att ha en gemensam administration, kan teatern inte verka i Sverige längre.

"Enligt nya regler kan vi inte spela i Sverige, eftersom vi inte får använda norska skattemedel till det. Vi skulle önska att man kunde avsätta svenska skattemedel till att söka gästspel från ÅST i Sverige." (ÅST)

Frilansarna/ den fria scenkonsten

Det är svårt med rekrytering av samiska scenkonstnärer. "Varför ska man satsa på yrket om det inte finns arbetsplatser? Man kan aldrig planlägga livet ekonomiskt eller var man ska vara och bo." Det är en verkligheten för många frilansande scenkonstnärer. En del har fått sluta som skådespelare eftersom det inte finns möjligheter och erbjudanden så att man kan försörja sig. Det är viktigt att definiera vår egen verklighet, vår historia och våra berättelser. Hur kan man berätta sin historia för sitt eget folk?

De samiska scenkonstinstitutionerna har en viktig plats i det samiska samhället. I tillägg till dessa har den fria scenkonsten en viktig roll. En finansieringsordning för fri scenkonst vid sidan av finansieringen till institutionerna kan därför vara nödvändig, för att täcka upp behovet innanför scenkonsten i sin helhet.

4.1 Sammanfattande diskussion

Det är angeläget med en större kunskap, också utanför den samiska världen, kring problemställningarna som teaterinstitutionerna dagligen strider med. Samisk scenkonst på svensk sida bollas runt mellan olika svenska myndigheter och är t.ex. utesluten ur landstingets samverkansmodell, den så kallade koffertmodellen, samt andra finansieringsmöjligheter. Brist på samiska utbildade scenkonstnärer såväl som annan konstnärlig och administrativ personal inom samisk teater är ett stort problem. Därför föreslås ett tätare samarbete med Sametinget kring dessa frågor när det ska äskas mer medel i framtiden. Större och mer problemfria samarbeten över landgränserna i Sápmi är en önskan från alla teatrar. Man vill att Sametinget/Sametingen synkroniserar sina bidrag till scenkonsten på ett mer effektivt sätt. Samarbete med alla Sametingen på scenkonstområdet föreslås.

"Jag vågar påstå att Giron Sàmi Teáhter, Åarjel Saemien Teáhtere och Beaivväs Sámi Nasunála Teáhter behöver förnya sina uppdrag i samarbete med sameting, staten, aktuella kommuner och landsting i respektive land. " (Harriet Nordlund)

"Om de som leder och verkar inom kulturinstitutionerna får grepp om hur samspelet och förhållande till politik och samhälle ser ut, skapas helt nya förutsättningar att utveckla och förnya sitt uppdrag. Genom att lyssna på vad som händer i samtiden och medvetet arbeta med att vässa de konstnärliga redskapen så kommer institutionerna att hitta nya spår." (Keith Wijkander, "Tillväxt och Regional utveckling Gävleborgs landsting.)

En tydlig signal från frilansarna är att samisk scenkonst/samerna måste ha rätten att definiera sig själv, sin egen historia, verklighet och sina berättelser. Finansieringen av fria medel från Sametinget till samiska frilansare och GST är katastrofal och borde ökas kraftigt för att skapa en scenkonstmiljö i

utveckling. Innanför diskussionerna kring rekryteringsproblematiken framkommer viktigheten med: Bättre självkänsla och självförtroende. Det krävs därför ett underlag för äskande av medel, som är tydligt, konkret och som bygger på samiskt språk och kultur. I rekryteringsprocesserna är det därför angeläget att ha en översikt över vilka som finns tillgängliga inom alla yrkeskategorier i den samiska scenkonstvärlden och som är gränsöverskridande.

5 Förslag till strategi för samisk scenkonst

5.1 Scenkonstens uppdrag

Det har diskuterats mycket om vad uppdraget för samisk scenkonst är. Med utgångspunkt i Harriet Nordlunds förslag ser definitionen ut på följande vis:

- Den samiska scenkonstens huvuduppdrag föreslås bestå av **förmedlingen av samisk scenkonst**. Det utvidgade uppdraget föreslås bestå av **förmedlingen av samisk kultur och språk** som tar sin utgångspunkt i traditionella kunskaper.
- Förändringar som föreslås för de nya kulturinstitutionerna knyts till **utökade resurser och förnyelse** av verksamheterna. Institutionerna måste visa förmåga och kapacitet att utveckla nya attityder, nya verksamheter som är angelägna och engagerande för den samiska befolkningen och tillgängliga för allmänheten.
- Behov av **kultursamverkan**. Landsting, region och kommuner har ett ansvarsförhållande för samiska kulturinstitutioner och samiska kulturprojekt. Det ska inte vara möjligt att gömma sig bakom argumentationen att samisk scenkonst redan finansieras via staten, Sametinget och därför inte ingår i samverkansmodellen eller andra typer av finansieringsmöjligheter inom kulturområdet. Denna argumentation bidrar till stagnation och utarmning av samisk scenkonst och förmedling av samisk kultur.
- Idag finns det möjligheter för Sametinget att omförhandla sitt uppdrag för samisk scenkonst. Det finns behov av **samiska mötesplatser** i korsvägen mellan kultur, scenkonst, förmedling, samiska språk, forskning och traditionella samiska kunskaper.

5.2 Vilken är de samiska språkens plats?

De samiska språken, nordsamiska, lulesamiska och sydsamiska är de språk som officiellt används i Sverige idag. Språk är en identitetsmarkör och bärare av förhållningssätt, kunskaper och erfarenheter. Hur ska samisk scenkonst arbeta med de samiska språken och ändå nå en publik som är större än den samiskspråkiga?

*"Sametingets kulturråd anser det viktigt att stärka samisk språkutveckling, i enlighet med Sametingets handlingsprogram för en offensiv samisk språkpolitik som antogs 2004."
(Sametingets policydokument)*

Referensgruppen anser att den samiska scenkonsten har ett speciellt ansvar att bevara och utveckla de samiska språken på alla plan. Att göra de samiska språken tillgängliga för både en samisktalande och en icke-samisktalande publik skapar positiva kringverkningar för den nya generationen att genom teater, berättande, jojk och musik bevara, utveckla och vara stolt över sitt eget språk, varför de samiska språken skall genomsyra verksamheten. Fokus måste ligga på hur vi gör den samiskspråkiga arena tillgänglig också för dem som har mist språket.

Genom den nyaste tekniken har samisk teater en stor möjlighet att som utgångspunkt spela sina föreställningar på samiska, också för ett nationellt och internationellt publikum. T.ex. har *Beaivvás* med stor framgång anammat en teknik, där man kan texta pjäserna till det språk man har behov för. Riksteatern i Sverige har till och med utvecklat en app, som fungerar på så sätt att man kan välja vilket språk man vill se en pjäs på via sin Ipad el. smartphone. Man kan även få beskrivet vad som händer på scenen med en headset. Genom att dokumentera scenkonst med video med valbar subtitle (översättning), har man dessutom en unik möjlighet att göra pedagogiskt bra material, t.ex. för språkundervisning.

Små teatrar måste ha rätten att spela för ett fåtal och därmed tjäna sitt samhälle. Det finns idag tillgång till utbildade samiska scenkonstnärer som behärskar sitt språk, men det är alarmerande viktigt och mödosamt att fortlöpande rekrytera nya. Det är viktigt att tänka alternativt. Samiska ungdomar som utbildar sig på skandinaviska scenskolor, behöver stöd för att kunna behålla och utveckla sin samiska identitet och det samiska språket, t.ex. genom en lärlingsmodell.

5.3 **Samarbete med andra samiska/urfolks scenkonstinstitutioner/ urfolksscener**

Större och mer problemfria samarbeten över landgränserna i Sápmi är en önskan från alla teatrarna. De vill att Sametinget/Sametingen synkroniserar sina bidrag till scenkonsten på ett mer effektivt sätt. Samarbete med alla Sametingen på scenkonstområdet föreslås.

Samordning

Urfolksperspektivet är essentiellt för utvecklingen av en samisk scenkonstidentitet. Sametinget uppmanas att utveckla sitt samarbete med samiska NGO-organisationer som Samerådet, Gáldu och andra liknande urfolksinstitutioner, som har stor erfarenhet av urfolksfrågor och som upparbetat ett stort nätverk. Referensgruppen ser helst att samisk teater och dans i mycket större grad ingår i dans och teaterprojekt med andra urfolk, även i utbildningssyfte. Sametingets vilja och visioner i kulturpolitiken ska sammanfalla med det organisationerna vill med samisk scenkonst.

Scenskola

På scenkonstseminariet lades det fram förslag om att det för framtiden borde finnas möjligheter för en urfolksscenskola. De tre samiska teaterinstitutionerna måste samarbeta i större utsträckning än vad som är fallet idag. Frilansarna måste vara rekryteringsbasen för institutionerna. Varje samhälle har rätt att ha en kulturell infrastruktur, varför teaterinstitutionerna måste samarbeta med det fria samiska scenkonstlivet. Man måste ta tillvara traditionell kunskap på alla plan i den samiska kulturen.

Scenkonstbolag

Referensgruppen värdesätter och föreslår initiativ till en arbetsgrupp, som med stöd av Sametinget ska undersöka möjligheten att starta upp ett scenkonstbolagskoncept med nordiskt perspektiv, inkluderat alla de samiska scenkonstuttrycken - en samisk scenkonstpool. Syftet är att skapa ett forum och samarbete inom respektive konstformer i traditionella som moderna uttryck för samiska scenkonstutövare, samt utbildning av nya unga samiska scenkonstintresserade. Detta initiativ ska baseras på ett genuint samarbete över gränserna i Sápmi, såväl med scenkonstnärer som samiska och icke-samiska myndigheter. Ett aktiebolag bildas och ett tydligt måldokument utarbetas med riktlinjer, t. ex språkpolicy etc.

Behovet av utökade administrativa resurser:

Eftersom Sametinget har en uttalat önskan om att utveckla samisk scenkonst, är ett förslag att man ser på möjligheten att innanför den administrativa delen utöka verksamheten, som möjliggör ett bättre ivaratagande av området Samisk teater och Scenkonst.

5.4 Hur rekrytera samiska unga till samisk scenkonst?

Ekonomiska och strukturella resurser för rekrytering av unga till samisk scenkonst är mycket små och bristfälliga. Hur ska vi inspirera våra barn och unga att i framtiden satsa på utbildningar inom scenkonsten?

”För den Samiska Nationalteatern är rekryteringsfrågan ett stort problem för framtiden, eftersom den konstnärliga personalen består av skådespelare över 50 år.” (Beaivvas)

Det har tidigare gjorts förstudier och utredningar för hur man skulle kunna organisera scenkonstutbildningar för samer med intresse för samisk scenkonst. I mars 2000 färdigställde Harriet Nordlund i samarbete med både svenska och norska samer och institutioner på norsk och svensk sida en handlingsplan för en samisk teaterhögskoleutbildning. Där konstaterades:

”Behov av en samisk teaterhögskoleutbildning i Sápmi: De samiska teatrarna i Sápmi har genom sin långvariga verksamhet redan visat på behovet av samisk teater. Samisk teaterverksamhet har också visat att det finns ett stort intresse för teaterarbete bland den samiska befolkningen. Detta tillsammans med utvecklingen inom samisk radio, TV och film gör att behovet av välutbildade samiska skådespelare ökar i framtiden. De samiska teatrarna och samisk media har ingenstans att hämta nya utbildade samiska skådespelare. Utbildningar inom de statliga teaterhögskolorna motsvarar inte de samiska teatrarnas eller det samiska samhällslivets behov av nya medarbetare eller behovet av förnyelse och utveckling. Samerna som har en egen kultur, eget språk och egna konstnärliga uttrycksformer, saknar således idag en samisk teaterhögskoleutbildning.

Etablering av en samisk teaterhögskola kommer att stärka den samiska kulturen och språket, samt utveckla och förnya den samiska teaterkonsten. Den samiska teaterhögskolan bör utforma en ny modell för teaterutbildningen där de centrala delarna i undervisningen är konstnärliga och hantverksmässiga kunskaper i skådespelaryrket tillsammans med de samiska uttrycks- och kommunikationsformerna – språket, jojken och berättartraditionen.

En samisk teaterhögskola kan också ge förutsättningar att undersöka och utveckla den samiska teaterns former utifrån samernas egna traditioner och värderingar. ” (Samisk Teaterhögskoleutbildning, Handlingsplan, Mars 2000)

En ny strategi för Samisk Scenkonst är att satsa på rekrytering och utbildning, särskilt i urfolks-sammanhang. Den fria scenkonsten måste bli ett komplement till de samiska scenkonst-institutionerna, och inte som det är nu, att det inte finns en struktur för de medel som ges till den fria scenkonsten. Urfolksperspektivet är mycket viktigt i uppbyggandet av en ny strategi för Samisk Scenkonst, speciellt på rekrytering och utbildningsområdet.

Förslag som framfördes av frilansarna på scenkonstseminariet var att rekrytering av nya förmågor kan göras via mentor/lärlingplatser på teaterinstitutionerna. Äldre och unga scenkonstnärer bör arbeta tillsammans i produktioner och projekt. Det bör även finnas finansiella möjligheter att utveckla sina talanger hos andra urfolk, då andlighet i mötet med andre urfolk ofta uppstår och är en viktig faktor för scenkonsten och kulturen. Ett annat förslag är etablering av stipendieordningar för samiska konstnärer/ scenkonstnärer.

5.5 Framtida finansiering/ nya finansieringskällor?

Ett av de största och mest akuta problemen inom samisk scenkonst är finansiering av de samiska teaterinstitutionerna och den fria scenkonsten. Det föreslås olika initiativ för Sametinget att jobba mot:

”De samiska kulturinstitutionerna befinner sig i områden där nya arbetstillfällen har skapats och tillväxten ökar. Under denna fas finns stora förutsättningar att omförhandla villkoren för samisk scenkonst., förutsatt att samiska intressen beaktas på likvärdigt sätt som majoritetens.” (Harriet Nordlund, 2013)

Hur ska samisk scenkonst med dess genre bedömas av samiska och nordiska bidragsgivare och vilka kriterier ska ställas för att få stöd?

Giron Sámi Teahter anser att finansieringsmodellen bör förändras. Landstinget använder andra medel till teatern, inte från den s.k. koffertmodellen. GST bollar runt och ingen tar övergripande ansvar.

Stipendieordningar för samiska konstnärer/ scenkonstnärer

En stipendieordning för samiska konstnärer/ scenkonstnärer har länge varit en önskan för de samiska konstnärerna på svensk sida och Sametinget. Ett föredöme är det historiska konstnärsavtal *Sámi Daidarraddi* och Sametinget på norsk sida gjorde år 2006 och som vart fjärde år blir omförhandlat och uppdaterat. En liknande ordning önskas mellan Sametinget i Sverige och SDR, eftersom det finns många samiska konstnärer från svensk sida som är SDR-medlemmar.

Ny finansieringsmodell

Kultursamverkan mellan landsting, regioner och kommuner som har ett ansvarsförhållande för samiska kulturinstitutioner och samiska kulturprojekt. Sametingen föreslås ta initiativ till samtal och

kultursamverkan med stat, kommuner, regioner och landsting för att omförhandla förutsättningarna för samisk scenkonst, samisk kultur och språk.

Svensk Scenkonst problematiserar den samiska scenkonstens villkor så här när det gäller samverkan mellan scenkonst och myndighetsstyrning: Kartläggning av strukturella, konstnärliga, ekonomiska och politiska förutsättningar är viktiga, för att kunna hitta en strategi att levandegöra samisk scenkonst. Samisk scenkonst behöver analysera sig själv, öppna upp för nytt, utgå från de plattformar som redan finns, bygga på gammal plats, förändring, tänk på det nordiska perspektivet.

Även samarbetet mellan Sametingen behöver utvecklas och bidra till att scenkonsten synkroniseras på ett mera effektivt sätt.

6 Slutsatser och rekommendationer

Sametingets problemställningar för projektet var följande:

- **Vad rymmer den samiska scenen?**

Referensgruppen har definierat fem olika element som omfattar begreppet samisk scenkonst:

- ✓ Samisk teater
- ✓ Samisk dans och rörelse
- ✓ Jojk
- ✓ Traditionell berättarkonst
- ✓ Samisk musik

Det betyder inte att andra konstformer är utdefinierade, och inte skulle kunna vara en del av scenkonsten, åtminstone indirekt. De fem punkterna är dock de som referensgruppen i sin definition av scenkonst ansett som mest primära.

- **Vilken är de samiska språkens plats? Hur behålla de samiska språken och ändå nå en publik utöver den samiskspråkiga?**

Av projektet framkommer att det råder en enighet om att den samiska scenkonsten har ett speciellt ansvar att bevara och utveckla de samiska språken.

Att göra de samiska språken tillgängliga för både samisktalande och en icke samisktalande publik skapar positiva ringverkningar.

Problemställningen handlar således inte om de samiska språken skall ha en central plats på den samiska scenen, men hur vi gör den samiskspråkiga scenen tillgänglig också för dem som inte har språket.

- **Samarbete med andra samiska/urfolks scenkonstinstitutioner / urfolksscener.**

Större och mer problemfria samarbeten över landgränserna i Sápmi är en önskan från alla teatrarna. I projektet framkommer urfolksperspektivet som essentiellt för utvecklingen av samisk scenkonst och identitet.

Det framkom också förslag om att det i framtiden borde finnas möjligheter för en urfolksskola, samt att det behövs en undersökning hurvida det finns möjligheter att starta upp ett scenkonst - bolagskoncept utifrån ett nordiskt perspektiv. Syftet skall vara att skapa ett forum och samarbete, samt utbildning av nya unga samiska scenkonstintresserade.

- **Hur rekrytera samiska unga i den samiska scenkonsten?**

Projektet fastslog att urfolksperspektivet är mycket viktigt i uppbyggandet av en ny strategi för samisk scenkonst, speciellt med hänsyn till rekrytering och utbildning. Det kom fram förslag om att rekrytering av nya förmågor kan göras via mentor/lärlingplatser på teaterinstitutionerna. Äldre och unga scenkonstnärer bör arbeta tillsammans i produktioner och projekt.

Vidare diskuterades vikten av rekrytering i ett urfolksperspektiv, samt etableringen av stipendieordningar för samiska konstnärer/ scenkonstnärer.

- **Framtida finansiering/ nya finansieringskällor?**

1. En av de största och aktuella problemställningarna inom samisk scenkonst är finansieringen av samiska teaterinstitutioner och den fria konsten.
2. Det föreslås olika initiativ för Sametinget att jobba mot bl.a:
 - Stipendieordningar för samiska konstnärer
 - Samverkan mellan olika finansiärer
 - Samarbete mellan Sametingen
3. Det föreslås också utökade administrativa resurser för ett bättre tillvaratagande av den samiska scenkonsten i sin helhet.

- **Organisering:**

Eftersom organiseringsfrågan inte ingick i projektuppgiften finns inget uttalat mandat att behandla frågan. Dock har det i diskussionerna framkommit ett behov att diskutera frågan i den samiska scenkonstmiljön, vilket rekommenderas för framtiden.

Bilaga 1

Sametingets anslag till Kultur och samisk scenkonst 2013

Finansiering	År 2013
Uo 17 01:02, ap 5 Bidrag samisk kultur	14 426 000
Samefonden 2013	4 200 000
Överförda medel samefonden	1 138 728
Summa	19 764 728

Budgetfördelning 2013:

